

УДК 658.14

БЕЗДУШНА Юлія Сергіївна

доктор економічних наук, завідувач відділу обліку і оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5924-0805>
e-mail: bezdushna@vipo.biz.ua

ЗАМЛИНСЬКИЙ Віктор Анатолійович

доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу, менеджменту, публічного
управління та адміністрування,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7642-2443>
e-mail: zam.agrariy@gmail.com

ЗАМЛИНСЬКА Ольга Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства,
Одеський державний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6701-7198>
e-mail: olgazamlynska@gmail.com

ЩУРОВСЬКА Алла Юріївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, менеджменту,
публічного управління та адміністрування
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
ORCID ID: 0000-0003-1617-6265
mm@suitt.edu.ua

**РОЛЬ ЗВІТНОСТІ ТА СТАТИСТИКИ В КАПІТАЛІЗАЦІЇ АКТИВІВ
ПІДПРИЄМСТВ ТА НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА**

Публікація присвячена обґрунтуванню ролі звітності та статистики в капіталізації активів підприємств та національного багатства. Проаналізовано існуючі підходи до розуміння поняття «капіталізації», внесені авторські пропозиції по їх доповненню. Наведено аргументи по визнанню інститутів бухгалтерського обліку та державної статистики ключовими у процесах нароцнення вартості та капіталізації активів на мікро- та макрорівнях. Поняття капіталізації запропоновано розглядати як політику спрямовану на нароцнення вартості капіталу будь-якого економічного суб'єкта, території чи держави. Менеджери повинні удосконалити систему збору і узагальнення обліково-аналітичної інформації та управління капіталом компанії, за допомогою чого буде визначено найбільш істотні активи та визначено доцільні показники з урахуванням різнонаправленої динаміки розвитку та економічного потенціалу компанії. Розкриття інформації, фінансові показники та статистичні данні нададуть змогу провести експертну оцінку компанії та визначити її прибутковість і конкурентоспроможність. Роль звітності і статистики у процесах капіталізації на мікро- та макрорівні обґрунтовано через характеристику тенденцій трансформації функціональності, предмету та об'єктів бухгалтерського обліку від окремих суб'єктів господарювання до загальнонаціонального виміру національного багатства.

Ключові слова: капіталізації активів підприємств, національне багатство, звітність, бухгалтерський облік, державна статистика

JEL classification: L20; M14; O31

DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.3.103.109>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В суцільному інформаційному хаосі, в якому знаходимося сьогодні, важко переоцінити значення офіційної інформації. Спостерігаємо парадокс, коли при абсолютній інформаційній відкритості, стрімкому розвитку всіх можливих і неможливих інформаційних технологій, користувачі опинились в полоні недостовірних фактів, неперевірених меседжів та необґрунтованих аналітик. Такі суспільні тенденції не могли минути і економіку. Але економіка не може будуватись на припущеннях. Економіка має опиратись на достовірні дані бухгалтерського обліку (на мікрорівні) та державної статистики (на макрорівні). Фінансова звітність як вершина бухгалтерського обліку є своєрідною мовою бізнесу, про це заявляв Василь Леонтєв на початку минулого століття, у 60-ті роки з трибуни ООН говорив президент Кенеді і це взяли за озброєння передові країни світу. Приклад успішної капіталізації компаній Google, Facebook та інших, у значній мірі пов'язаний з професійним відношенням до складання і презентації фінансової звітності. Звітне очікування доходності, капіталізація нематеріальних активів дозволяє направляти капітал до віртуальної економіки більше ніж до реальних активів. Міжнародні стандарти фінансової звітності дозволяють і нашим підприємствам, їх бухгалтерам і фінансистам, досягати своїм професіоналізмом подібних результатів. Але вітчизняні підприємства таких можливостей не використовують, в тому числі і через відсутність їх наукового адаптування до вітчизняних реалій.

На макрорівні існує така ж проблема з відображенням у статистичній системі національних рахунків вартості активів національної економіки – національного багатства.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанню звітності, статистики в контексті їх зв'язку з рівнем інвестиційної привабливості підприємств присвячені дослідження багатьох вчених економістів: О.І. Барановського, І.О. Бланка, П.І. Гайдучького, О.Є. Гудзь, О.В.

Захарчука, М.І. Кісіля, Ю.О. Лупенка, М.М. Могилової, Р.С. Папехіна, Н.С. Самбуріної.

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Проте дослідження цих проблем в контексті врахування впливу звітності та статистики на капіталізацію не проводились. Разом з тим, вагомим вбачається вирішення проблеми на стику наук (спеціалізацій). У даному випадку запозичення методів, методик, інструментів, принципів фінансової та бухгалтерської спеціалізації, дозволяє значно посилити наукове забезпечення у вирішенні проблеми капіталізації підприємств та національного багатства через інститути бухгалтерського обліку та державної статистики.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Саме тому метою публікації є обґрунтування ролі фінансової звітності у капіталізації підприємств на мікрорівні, а також ролі державної статистики у процесах капіталізації національного багатства України.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНІХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Отже, що собою являє поняття «капіталізація». Як писав А. Сміт кожна окрема людина постійно намагається знайти найвигідніше застосування капіталу, яким вона може розпоряджатися. Вона має на увазі власну вигоду, а зовсім не вигоди суспільства. Та коли вона бере до уваги власну вигоду, це природно, або, точніше, неминуче приводить її до вибору того заняття, що є найвигіднішим для суспільства. Переслідуючи власні інтереси, людина часто реальніше служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо прагне це робити [1].

Щодо сфери діяльності підприємства для розуміння капіталізації дослідники використовують два підходи [2]. Перший підхід у визначенні капіталізації акцентує увагу на використанні частини додаткової вартості для збільшення капітальних потужностей господарюючих суб'єктів. У великій радянській енциклопедії подано визначення капіталізації як «перевтілення

доданої вартості у капітал, тобто використання її на розширення капіталістичного виробництва». Таке трактування повністю відображує основи теорії доданої вартості, сформованої К. Марксом, який стверджував, що «... за нормальних умов одна частина доданої вартості завжди має витратитися як дохід, а інша частина - капіталізуватися».

К. Маркс не сформулював визначення капіталізації, проте зауважив на перевтіленні вартості у капітал, що згідно його розуміння, означає саме капітальні витрати підприємства і ілюструє розроблену їм формулу руху вартості «гроші – товар - гроші» ($G - T - G'$): «вартість стає... саморухомою вартістю, саморухомими грошима, і як така вона - капітал». Очевидно, що у розумінні вартості К. Марксом вона є абстрактним поняттям (і навіть поняттям, прихованим у товарі), а не конкретним, яке притаманне сьогоденному етапу розвитку економічної науки. Відображується вартість у ціні товару, яка виступає грошовим виразом вартості, матеріалізованої праці у товарі, а також встановлює конкретні пропорції обміну товару на гроші при кожному акті купівлі-продажу.

Могилова А. Ю. [2] вважає, що головним обмеженням наведених трактувань капіталізації як ринкової вартості слід вважати використання її виключно до підприємств, які організовано як акціонерні товариства і які до того ж (на відміну від закритих компаній) є публічними, тобто акції яких обертаються на фондових біржах. Авторка дає досить влучне розуміння поняття капіталізації як процесу нарощування капіталу підприємства, результатом якого є підвищення ринкової оцінки його вартості.

Цікавим є трактування поняття «капіталізації», що наводить Крупка Я. Д. Під капіталізацією автор розуміє перетворення витрат у активи з віднесенням їх на фінансові результати частинами або повністю у майбутніх періодах. Наприклад, витрати на придбання фірмою автомобіля спочатку формують його балансову вартість, яка відображається в обліку у складі основних засобів. Списання цієї вартості на фінансові результати проводиться поступово, окремими частинами і розтягується на багато звітних періодів, виходячи з терміну корисного використання цього активу. Доходи можуть

капіталізуватися у пасиві балансу як доходи майбутніх періодів [3].

Дослідник приводить власне бачення капіталізації також з господарського, юридичного та облікового погляду. З господарського (економічного) погляду капітал об'єднує майно підприємства, що включає придатні для здійснення діяльності блага, активи, здатні в майбутньому давати економічні вигоди. Економічний підхід до визначення величини капіталу передбачає необхідність контролю за процесом формування такого капіталу, оскільки стосовно управління фінансовими ресурсами важливим є не стільки потенційна величина внесеного засновниками капіталу, а й реальне його поповнення за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел у процесі діяльності підприємства.

З юридичного погляду, капітал – це абстрактне право розпоряджатися майном підприємства, власність, що належить засновникам підприємства після погашення зобов'язань. З юридичного погляду капітал характеризує, з одного боку, величину умовно відокремленого майна, право власності на яке перейшло до підприємства, як юридичної особи; з іншого боку – це сума зобов'язань перед засновниками, учасниками щодо належних їм коштів.

З позиції бухгалтерського обліку капітал становить суму ресурсів, інвестованих у бізнес, у діяльність підприємства. Такими ресурсами формування майна підприємства є власні та залучені зі сторони джерела, що прирівнюються до власного і залученого капіталу. З бухгалтерської (балансової) точки зору капітал власників визначається як залишкова частка прав на активи підприємства, оскільки зобов'язання перед кредиторами мають виконуватися передусім.

Головним методологічним завданням капіталізації І.К. Бистряков на сьогодні вбачає розробку механізмів забезпечення відтворення природних ресурсів як умови життєдіяльності людини на принципах економічного самозабезпечення. У зв'язку з цим розв'язання зазначеної проблеми повинно базуватись на трьох позиціях, включаючи питання капіталізації природних ресурсів, управління природними ресурсами на засадах корпоративізації господарської діяльності та інституціоналізації сучасних

економічних природо-ресурсних відносин. Тому з урахуванням означених методологічних позицій формування природного капіталу доцільно розглядати як процес трансформації природних ресурсів у матеріальні й нематеріальні активи. При цьому матеріальна складова є відносно зрозумілою, а процеси капіталізації нематеріальних природо-ресурсних активів потребують методологічного визначення.

Очевидно, відзначають автори, що капіталізація матеріальних та нематеріальних активів є одним із ключових завдань, яке стоїть перед Україною. Існуючі інституційні рамки перешкоджають перерозподілу ресурсів від неефективних користувачів до більш ефективних і забезпечують стимули для неформальної економічної діяльності. Це стосується як матеріальних, так і нематеріальних активів. До ключових проблем капіталізації нематеріальних активів відносять: управління нематеріальними ресурсами, їх оцінку, оцінку власності, ефективність використання активів та інші питання. Нематеріальні активи не мають фізичної форми, до них серед інших належать управлінські та організаційні ресурси, капіталізовані права й привілеї, права на користування тощо. Під нематеріальними активами розуміють у тому числі й майнові права, які включають права користування земельними, водними та іншими природними ресурсами, надрами, майном тощо [4, с. 39].

Отже, на мікрорівні поняття «капіталізації підприємства», слід розглядати як грошове вираження вартості економічного суб'єкта та основний фінансово-майновий показник його інвестиційної привабливості. При цьому, розглядаючи поняття капіталізації, як майнового показника інвестиційної привабливості, доцільним є розширення його тлумачення, від класичного, як ринкової вартості акцій корпоративного підприємства, до загального – як політики спрямованої на нарощення вартості капіталу будь-якого економічного суб'єкта, території чи держави. Таке розуміння дозволяє говорити про вартість капіталу будь-якого підприємства, як одного з показників його інвестиційної привабливості, що характеризує його майновий стан.

Обґрунтовуючи роль звітності і статистики у процесах капіталізації на мікро- та макрорівні варто

відмітити, що у світі відбувається трансформація функціональності, предмету та об'єктів бухгалтерського обліку від окремих суб'єктів господарювання до загальнонаціонального виміру національного багатства.

У 2003 році австрійський інвестиційний аналітик Г. Біяк (George Bijak) запропонував нову модель системи бухгалтерського обліку, що складається з декількох суб'єктів господарювання, яка виникла на основі ідеї бухгалтерії з потрійним записом, розробленої Іджірі Ю., моделі контракту фірми, запропонованої Сандером С., та досліджень теорії грошей Добіі М. Модель багатосуб'єктного бухгалтерського обліку, на відміну від систем бухгалтерського подвійного обліку, складає більше одного суб'єкта господарювання, що діє в сфері економічного впливу. Створення капіталу – це «гра з нульовою сумою» в рамках адекватно визначеної сфери економічної діяльності. Модель є інструментом стратегічного управління, який може бути використаний для прийняття управлінських та політичних рішень. Це дає змогу враховувати динаміку розподілу капіталу між різними економічними інтересами. Можливі програми включають макроекономічне моделювання питань промислової, грошово-кредитної, фіскальної, податкової, валютної та національної торгової політики. На корпоративному рівні модель може використовуватися для розробки, аналізу та моніторингу бюджетів, планів, корпоративних стратегій для забезпечення стійких конкурентних переваг та максимізації вартості акціонерів. На міжнародному рівні модель може допомогти проаналізувати динаміку багатства націй [5].

Фінансова звітність є вагомим інструментом капіталізації національного багатства України також і в світовій статистиці. Саме на базі даних фінансової звітності будується баланс активів і пасивів країни, визначається розмір її основного капіталу, валового національного та внутрішнього продукту та більшість інших макроекономічних показників соціально-економічного та фінансового розвитку України. Відтак, роль інституту бухгалтерського обліку не можна переоцінити, і відповідальність за його ведення, за повноту та достовірність звітності

має бути виключно висока. Бухгалтер має розуміти – від його професіоналізму та відповідальності залежить те, як нас сприйматимуть, не лише розрізі підприємств, але й на міжнародній арені.

Стає очевидним нерозривний зв'язок системи звітності та системи державної статистики в питаннях капіталізації активів підприємств та національного багатства. В Україні формування статистичних національних рахунків відбувається на основі міжнародного стандарту Системи національних рахунків (СНР 2008) та Європейської системи національних і регіональних рахунків (ESA 2010), які прийняті: Європейською комісією, Міжнародним валютним фондом, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Організацією Об'єднаних Націй, Світовим банком.

Разом з тим, методологія обліку національного багатства в системі національних рахунків має свої особливості. Загалом серед національних рахунків в Україні виділяють: рахунки виробництва, доходів, споживання, нагромадження капіталу та фінансів. Основний капітал у СНР групується виходячи з міжнародної практики та згідно з міжнародними рекомендаціями вимірювання капіталу за такими видами:

- житлові будівлі;
- нежитлові будівлі та споруди (з урахуванням витрат на поліпшення матеріальних невикористаних активів, включаючи землю, та витрат, пов'язаних із передачею прав власності на невикористані активи);
- машини й обладнання;
- культивовані активи (довгострокові біологічні активи тваринництва і рослинництва);
- нематеріальні основні засоби: витрати на розвідування корисних копалин; засоби програмного забезпечення; інші [6].

Отже, національне багатство формує вартість основного капіталу України. Інформація про його розмір формується на підставі статистичної та фінансової звітності підприємств і узагальнюється на рахунках капіталу в СНР у «Балансі активів і пасивів». В Україні він називається експериментальний через те, що в ньому не врахована вартість землі через відсутність її оцінки, а також майна домашніх господарств (по тій же причині) (Межі активів за даними офіційного сайту Держстату:

Нефінансові активи включають: житлові будівлі; інші будівлі та споруди; машини та обладнання; системи озброєння; культивовані біологічні ресурси; витрати, пов'язані з передачею прав власності на невикористані активи; продукти інтелектуальної власності: наукові дослідження та розробки; розвідка та оцінка запасів корисних копалин; комп'ютерне програмне забезпечення та бази даних; розважальні програми й оригінали літературних і художніх творів. До них не відносяться історичні пам'ятки та цінності, крім цінностей, які належать домашнім господарствам і банкам.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Узагальнюючи наведені аргументи обґрунтування ролі звітності та статистики в капіталізації активів підприємств та національного багатства доцільно відмітити наступне. Виходячи з інституціональної теорії бухгалтерського обліку, що розширює його місію до масштабів довіри, розуміння і керованості соціально-економічних просторів [7], визнання звітності і статистики як ключових інститутів у забезпеченні капіталізації національного багатства вимагає розширення меж застосування його формальних складових та доповнення неформальних складових на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Формальна складова в цьому аспекті повинна бути наповнена (розширена) розробленою послідовністю застосування принципів, методів, технологій обліку та формування відповідної облікової політики, що забезпечить досягнення головної мети – капіталізація національного багатства, інформаційне забезпечення про вартість та склад усіх складових потенціалу територій та держави в цілому. Розширення неформальної складової інституту галузевого бухгалтерського обліку передбачає її доповнення суб'єктами професійної думки (оцінювач, аналітик, актуарій), які приймають участь у обліковому процесі як незалежні консультанти і від професіоналізму яких залежить достовірність фінансової звітності, а відтак і, ступінь довіри до інформації, що представляє вартість потенціалу та багатства

нації. На наше переконання, до поняття «інститут бухгалтерського обліку» варто відносити усі складові інформаційного забезпечення – статистика, інформаційне забезпечення управління у фінансово-економічному аспекті, звітність. Це інститут на стику систем – обліку та статистики, так як підготовка статистичної звітності – це компетенція бухгалтера, відповідно бухгалтер продукує і статистичний інформаційний продукт.

Подальше узгодження концепцій методології виміру багатства в системах бухгалтерського обліку та національних рахунків можливе шляхом обґрунтування гармонізації складу об'єктів обліку, вибору методології оцінки по складових багатства, узгодження фінансової та статистичної звітності. Це дозволить сформувати концептуальні основи та розробити стратегії й програми обліку й капіталізації активів підприємств та національного багатства в інтересах держави та народу України.

Література

1. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. 722 с.
2. Моголова А. Ю. Капіталізація підприємств: теорія і практика. Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. 2012. Вип. 9(1.1). С. 219-227.
3. Крупка Я. Д. Капітал і капіталізація: теоретичне обґрунтування та подання в системі обліку і звітності. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.12. С. 158-166.
4. Бистряков І., Пилипів В., Луців О. Капіталізація природних ресурсів: механізми залучення інвестицій у сталий розвиток. Економіст. 2013. № 10. С. 38-41.
5. Bijak G. A Concept of Multiple-Entity Accounting for Capital Distribution (April 1, 2003). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.818804>
6. Обліково-аналітичне забезпечення й оподаткування розвитку суб'єктів агробізнесу та сільських територій: [колективна монографія] / за заг. ред. Мармуль Л. О. Херсон: Айлант, 2019. 334 с.
7. Жук В. М. Основи інституціональної теорії бухгалтерського обліку: монографія. К.: Аграрна наука, 2013. 408 с.

References

1. Smit A. Bahatstvo narodiv. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsii.
2. Mogylova A. Yu. (2012) Kapitalizatsiia pidprijemstv: teoriia i praktyka. Ekonomichni nauky. Ser.: Ekonomika ta menedzhment, Vyp. 9(1.1), p. 219-227.
3. Krupka Ya. D. (2012) Kapital i kapitalizatsiia: teoretychne obgruntuvannia ta podannia v systemi obliku i zvitnosti. Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy, Vyp. 22.12, p. 158-166.
4. Bystriakov I., Pylypiv V., Lutsiv O. (2013) Kapitalizatsiia pryrodnykh resursiv: mekhanizmy zaluchennia investysii u stalyy rozvytok. Ekonomist, № 10, p. 38-41.
5. Bijak G. A. (2003) Concept of Multiple-Entity Accounting for Capital Distribution. URL: <https://ssrn.com/abstract=818804> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.818804>
6. Oblikovo-analitychne zabezpechennia y opodatkuvannia rozvytku subiektiv ahrobiznesu ta silskykh terytorii: [kolektyvna monohrafiia](2019) / za zah. red. Marmul L. O. Kherson: Ailant.
7. Zhuk V. M. (2013) Osnovy instyutsionalnoi teorii bikhalterskoho obliku: monohrafiya. K.: Ahrarnaia nauka.

Abstract

ZAMLYNSKYI Victor, ZAMLYNSKA Ol'ga, BEZDUSHNA Yulia, Shchurovska Alla. The role of reporting and statistics in the capitalization of enterprise assets and national wealth

The role of reporting and statistics as a component of measuring the progress of sustainable development is constantly growing. Economic thought is increasingly based on the concept of wealth - the base of assets, as the foundation of creating well-being and aims to measure it, determine the size of investment attractiveness, and present it in analytical tables and reports as a component of modern business reputation. The approach of the World Bank involves the assessment of wealth according to three components: natural capital, manufactured assets, human assets. It was established that the national statistical methodology refers to the value of national capital: residential, non-residential buildings and structures, land and rights to natural resources, machinery and equipment, cultivated and intangible assets. At the same time, natural and human capital is not fully represented in the national wealth of Ukraine. Therefore, the goal of monetary measurement and capitalization of national wealth is seen as the direction of further development of the theoretical foundations of accounting. Accounting functionality is worth it to be defined as a macroeconomic tool for the capitalization of national

wealth. The potential of a business entity, in our opinion, should be considered in the accounting field as a set of resources enterprise, which, depending on the type, is or is not an object of accounting and participates in the formation of the value of the enterprise. The methodological task for the formation of the policy of accounting capitalization is the generalization and certain ordering of the branches of the economy, in relation to which it is necessary to have separate sectoral norms of accounting and statistical reporting. Such a generalization should be based on industry factors that shape the value of products in the industry, the presence of specific accounting objects, principles of adaptation of existing accounting tools for specific business conditions. Economic services and management of enterprises can influence the level of capitalization of the enterprise due to the development of innovative accounting and financial technologies, proper presentation of the natural and economic potential of Ukraine in the global information space.

Keywords: capitalization of enterprise assets, national wealth, reporting, accounting, state statistics.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2022 р.

Бібліографічний опис статті:

Бездушна Ю. С., Замлинський В. А., Замлинська О. В., Щуровська А. Ю. Роль звітності та статистики в капіталізації активів підприємств та національного багатства. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 103-109.

Bezdushna Y., Zamlynskyi V., Zamlynska O., Shchurovska A. (2022) The role of reporting and statistics in the capitalization of enterprise assets and national wealth. *Innovation and Sustainability*, no. 3, pp. 103-109.